

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СУСПІЛЬСТВА**

Повідайчик О.С.

*доктор педагогічних наук, професор
кафедри соціології і соціальної роботи,*

Козубовський Р.В.

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціології і соціальної роботи,*

Сідун Л.Ю.

*ст. викладач кафедри теорії і практики перекладу
Ужгородського національного університету*

**FOREIGN EXPERIENCE OF TRAINING SPECIALISTS FOR
PROFESSIONAL ACTIVITY IN MULTICULTURAL SOCIETY**

Povidaichyk O.S.

*doctor of pedagogic sciences, professor of
the department of sociology and social work,*

Kozubovsky R.V.

*candidate of pedagogic sciences, associate professor of
the department of sociology and social work,*

Sidun L.Y.

*teacher of the department of theory and practice of translation
of Uzhhorod National University*

Анотація

В статті розглядаються питання підготовки фахівців у багатонаціональній державі. Аналізується американський досвід, оскільки саме в цій країні дуже багато великих і малих національних меншин, етнічних спільнот. Цей факт зумовив формування нової системи освіти – полікультурної. Підкреслюється важливість полікультурної освіти у підготовці майбутніх фахівців до професійної діяльності у багатонаціональному суспільстві, формування їх готовності до збереження власної ідентичності і розуміння та прийняття особливостей представників інших культур, релігій, з якими необхідно жити в мирі і гармонії.

Abstract

This article deals with the problem of training specialists in multicultural society. American experience in this field is analyzed, because there are many large and small ethnic and national communities in this country. This fact evokes the need of a new system of education – multicultural education. It is underlined that multicultural education facilitates the formation in a person the readiness for activities in a modern socio-cultural environment, preservation of personal identity, aspiration for respect and understanding of other cultural communities, the ability to live in peace and harmony with representatives of various racial, ethnic, cultural, religious groups.

Ключові слова: багатокультурна держава, міжетнічні відносини, соціально-культурне середовище, професійна підготовка, спеціалісти.

Key words: multicultural state, ethnic relations, multicultural education, socio-cultural environment, professional training, specialists.

Україна належить до багатонаціональних держав, тому проблемі міжетнічних відносин надається значна увага. Через систему законодавчих актів, що регулюють діяльність у сфері міжетнічних відносин, Українська держава: визнає поліетнічний характер українського суспільства й підтверджує право всіх

його членів на збереження та популяризацію їхньої культурної спадщини; забезпечує всім громадянам рівність перед законом, поважаючи їхнє етнічне походження; цінує внесок етнічних спільнот у розвиток українського суспільства; підтримує атмосферу взаєморозуміння і взаємодії між усіма етнічними компонентами українського суспільства; стимулює визнання і повагу усіх членів українського суспільства до культур, звичаїв і традицій представників усіх національностей, що проживають в Україні; гарантує повну і рівноправну участь осіб, які належать до різних етнічних спільнот, у всіх сферах життя українського суспільства й допомагає їм в усуненні будь-яких перешкод на цьому шляху.

Як один із провідних принципів виховання громадянина в «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності» зазначається принцип полікультурності. Його реалізація означає, що в процесі громадянського виховання мають створюватись умови для формування особистості, вихованої в національній культурі і водночас відкритої іншим культурам, ідеям і цінностям. Тільки така особистість здатна зберегти національну ідентичність, оскільки глибоко усвідомлює національну культуру як невід'ємну складову світової культури [1, с.8].

Українські науковці (В.Андрущенко, К. Баханов, В. Венгерська, П. Вербицька, О.Гуренко, Я.Довгополова, П. Кендзьор та ін.) ретельно досліджують різні аспекти полікультурної освіти, її ролі у підготовці сучасного фахівця. Вважаємо, що доцільним є більш глибоке вивчення в цьому плані зарубіжного досвіду, зокрема американського.

Існування значної кількості національно-етнічних груп в США породжує певні проблеми в соціально-політичному і духовному житті країни, які проявляються у вигляді расово-етнічної дискримінації. Одним із шляхів подолання дискримінації, на думку багатьох американських учених, є

впровадження полікультурної освіти в навчальних закладах, теоретичні засади якої обґрунтував у своїх працях Дж. Бенкс [2].

Мета статті – проаналізувати особливості реалізації принципу полікультурності освіти у сучасній вищій школі США.

Зазвичай, полікультурну освіту розуміють як таку, що сприяє формуванню в особистості готовності до активної діяльності в сучасному соціокультурному середовищі, збереженню нею власної ідентичності, прагненню до поваги та розуміння інших культурно-етнічних спільнот, умінню жити в мирі і злагоді з представниками різних расових, етнічних, культурних, релігійних груп.

Аналіз наукової літератури і законодавчої бази США дає підстави вважати, що вирішенню завдань полікультурної освіти в американській вищій школі сприяє розробка й реалізація на практиці положень, що розкривають культурне різноманіття суспільства, які сформульовані в законодавчих документах. Законодавча база полікультурної освіти створювалася поступово, відповідно до принципів Американської Конституції про демократію і права людини [3; 4].

Із середини ХХ ст. - початку ХХІ ст. в США прийнято низку законів і актів, що визнають спрямованість освітньої політики на утвердження в суспільстві принципів культурного різноманіття. Серед законодавчих документів слід виокремити закони: «Про цивільні права»; «Двомовна освіта», «Про рівні освітні можливості», «Одна нації, багато народів», «Десегрегація», «Америка в ХХІ столітті: у пошуках нового майбутнього», федеральна програма «Американська ініціатива конкурентоспроможності в освіті», у яких є положення, що підкреслюють необхідність надання рівноцінної освіти особам, що відрізняються за своїми культурними характеристиками від носіїв домінуючої в суспільстві культури.

Полікультурна освіта визнається частиною цілісної вищої освіти і розглядається як джерело прогресу вищої школи. Полікультурність знаходить своє відображення в програмах і стандартах вищої освіти США. Так,

Американська Рада зі стандартів вищої освіти ще у 90-х рр. розробила документи, відповідно до яких освітні програми повинні виховувати у студентів здатність ефективно вирішувати міжнаціональні конфлікти, знижувати гостроту міжкультурних розбіжностей. Життєво важливим є те, щоб нинішні студенти – завтрашні лідери суспільства вчилися ефективно сприймати різні ідеї, цінності, культури.

Полікультурні процеси у навчанні передбачають зміни як у змісті, так і в процесі здобуття знань. Внесення в навчальні плани і програми інформації про пригнічувані у суспільстві групи, зміна методів навчання (зростання участі студентів і визнання різних способів мислення та інтелекту) підвищують рівень полікультурності навчального курсу. Визнається, що для того, щоб викладання навчального курсу мало дійсно полікультурний характер, необхідно удосконалювати та інтегрувати обидва показники [5; 6].

У вищих навчальних закладах США реалізуються такі аспекти полікультурної освіти: викладач усвідомлює, як його культурна ідентичність впливає на навчання та динаміку заняття; зміст навчання, мова, завдання, тести відображають різні культурні стилі навчання, що відповідають культурним особливостям студентів; норми поведінки в університеті та основні правила відображають культурне різноманіття середовища; визнаються різні стилі комунікації, в активний процес навчальної та позааудиторної діяльності залучаються всі студенти; національні відмінності визнаються та вітаються; багатоманітний культурний досвід використовується для збагачення освітнього досвіду всіх студентів, в тому числі й представників домінуючої групи; конфліктів не уникають, їх вирішують конструктивно, досягаючи згоди між носіями різних культур та ціннісних орієнтацій; процеси навчання та спілкування стають такими ж важливими, як зміст, і слугують генерації нових знань; якість освіти пов'язується з ідеєю національного та культурного різноманіття суспільства

Одним з важливих завдань полікультурної освіти, на думку вчених, є формування у студентів нового типу мислення – іншого шляху сприйняття реальності, полікультурного бачення, без чого неможливо розуміти альтернативні погляди та точки зору. Це необхідно для тих, хто хоче приймати активну участь у соціальному, економічному, політичному та культурному житті суспільства. Подібні якості є джерелом конструктивних рішень у конфліктних ситуаціях, які цілком природно виникають у полікультурному середовищі.

Полікультурне мислення допомагає студентам зрозуміти історичний та соціальний контекст їхнього внутрішнього світу. Стає зрозумілим, що часто особисті проблеми молодих людей є відображенням великих соціальних проблем; соціальний світ сприймається по-різному різними культурними групами у суспільстві. Студенти усвідомлюють, що вони належать до різних соціальних груп, стикаються з різними проблемами і рівень життя у них різний, їм також властиво різне відчуття ідентичності. Розуміння цього дозволяє студентам відійти від прямолінійності мислення в рамках домінуючих чи етноцентричних поглядів на реальність. Студенти також усвідомлюють, що расизм та інші форми дискримінації є стратегією домінуючої групи, які використовуються для того, щоб пригнічувати інші культурні групи та окремих індивідів. Вони засвоюють, що люди мають багато спільного як громадяни в результаті накопичення історичного, культурного та соціального досвіду і, незважаючи на це, особистості з різних культурних груп по-різному сприймають реальність, мають різний спосіб мислення, різний стиль комунікації.

На думку багатьох американських дослідників, підготовка сучасного спеціаліста до успішної професійної діяльності в умовах культурного різноманіття багато в чому залежить від середовища навчального закладу, а також стилю роботи викладачів та адміністрації. Більшість подій, що відбуваються в умовах студмістечок та аудиторіях, впливають на те, як у студентів формуються відносини з іншими людьми, суспільством.

Керівництво навчального закладу, викладачі, задаючи тон та контекст процесу навчання, можуть здійснити великий вплив на створення сприятливого освітнього полікультурного середовища, яке зазвичай передбачає наявність трьох компонентів: просторово-семантичний (архітектура навчального закладу, дизайн інтер'єру, символи та інша інформація); змістово-методичний (концепція навчання і виховання студентів, навчальні програми і плани; методи і форми організації освіти; органи студентського самоуправління; науково-дослідницька робота студентів); комунікативно–організаційний (національні особливості студентів і викладачів, їх цінності, установки, стиль спілкування тощо).

Полікультурне освітнє середовище закладу вищої освіти є місцем можливих дискусій, дозволяє студентам навчитися вирішувати проблеми і конфлікти міжкультурної взаємодії шляхом діалогу, співробітництва і компромісів, дає уяву про смисл існування людства загалом, формує якості, необхідні для успішної інтеграції особистості в іншу культуру, виховує навички толерантної поведінки людей в полікультурному суспільстві.

В процесі створення такого середовища вирішуються завдання : виховання поваги до представників інших національностей, їх мови, звичаїв, традицій, духовних цінностей; забезпечення можливості кожному студентові входження в рідну і світову культуру; формування базової культури особистості, орієнтованої на національні і загальнолюдські моральні цінності, досягнення людської цивілізації, усвідомлення належності до світового співтовариства; засудження будь-яких проявів націоналізму і расизму. Таким чином, полікультурне середовище вищого навчального закладу презентує духовно насичену атмосферу ділових і міжособистісних контактів, яка зумовлює світогляд, спосіб мислення і поведінки включених в неї суб'єктів, стимулює в них потребу залучення до національних і загальнолюдських духовних цінностей. Це – простір позитивної взаємодії індивідів, груп, культур, які представляють різні етноси, культури, релігії, заклад з багатокультурним, різновіковим і

різноконфесійним контингентом викладачів і студентів, який покликаний задовольнити освітні, соціальні і адаптивні потреби індивіда в багатокультурному суспільстві.

Суттєву роль у становленні сучасного фахівця відіграє позааудиторна діяльність, оскільки вона доповнює ту картину, яка складається у результаті засвоєння знань на аудиторних заняттях. В університетах США існують цікаві системи підтримки та організації різних видів діяльності студентів, функціонують численні програми та відділи, створені для того, щоб розвивати у студентів соціально важливі якості. Більшість подібних програм спрямовані на вирішення проблем, пов'язаних з багатонаціональним характером студентського середовища. Зазвичай програми розділені на 5 різних категорій: академічні, соціальні, освітні, консультаційні та працевлаштування. *Академічні* – включають заняття та наставництво для загального академічного розвитку студента, дають можливість отримання стипендій та академічних ресурсів. *Соціальні* – спрямовані на діяльність та заходи із соціальним, інтерактивним акцентом. *Освітні* – мають на меті діяльність та заходи з освітнім акцентом. *Консультаційні* – здійснюють особисте консультування та наставництво (менторинг). *Програми працевлаштування* – надають ресурси для отримання місця роботи, включаючи інтернатуру.

Наприклад, *програми освітніх можливостей* створені для того, щоб надавати допомогу студентам – представникам національних меншин, а також іншим нетрадиційним групам студентів (інваліди, студенти з низьким доходом, ті, що мають одного з батьків, представники першого покоління мігрантів, люди старші середнього віку). Студенти визначаються з вибором програми, отримують консультації, їм надається тьюторство (академічне наставництво) під час навчання, а також працевлаштування після закінченні університету.

В багатьох університетах існують *культурні центри*, метою яких є: надання допомоги та підтримки студентам – представникам різних етнічних груп;

забезпечення їх необхідними ресурсами; проведення різних заходів та організація допоміжних служб; надання можливостей для розвитку лідерських якостей. Центри надають приміщення для занять, зборів, а також комп'ютерне оснащення. У центрах є можливість отримання знань про інші народи та культури, не виїжджаючи за кордон. Діяльність культурних центрів включає виставки національної кухні, народної творчості, проведення національних свят та місячників національної історії й національної спадщини.

Офіс з навчання представників меншин створений для надання допомоги різним етнічним групам студентів: африканцям/ афроамериканцям, латиноамериканцям, іспаноамериканцям та корінним народам (індіанцям та ескімосам). Відділ сприяє збільшенню набору представників даних культур, забезпечує підтримку у навчанні, підвищенні академічної успішності, надає освітню та культурну інформацію про суспільство та студентів – представників різних культурних груп, що навчаються в університеті. Офіс також організовує зв'язок зі школами та суспільними коледжами, проводить культурні заходи в рамках усього студмістечка, співпрацює з етнічними організаціями, допомагає студентам скористатися грантами та стипендіями, культивує студентське наставництво.

Офіс послідовних дій університету та рівних можливостей організовує системні послідовні дії університету з реалізації рівних освітніх можливостей. Працівники офісу дають поради ті надають допомогу, якщо студенти зазнають дискримінацію. Офіс випускає доступні освітні брошури, навчальні фільми, проводить семінари з питань рівних освітніх можливостей, пропагує діяльність університету з даних питань.

Відділ з полікультурних питань сприяє формуванню у студентів національної та культурної толерантності, а також вироблення у них відповідних навичок навчання шляхом проведення консультацій, спеціальних курсів, тренінгів, які розраховані як на працівників університету, так і на його

адміністрацію. Діяльність відділу спрямована на створення такого освітнього середовища, в якому цінують національне та етнічне різноманіття, оскільки воно позитивно впливає на освіту та збагачує життя усього колективу. Відділ публікує джерела полікультурних ресурсів для надання інформації щодо програм, послуг, організаціях та інше.

Асоціація студентів надає можливість контактувати з різними організаціями та групами. Асоціація пропонує програми та послуги, організовує і фінансує різноманітні студентські об'єднання в студмістечку. Існує веб-сайт, на якому можна отримати інформацію про національне різноманіття у середовищі студентського кампусу. Студентів, викладачів та інших працівників запрошують, щоб поговорити про їх батьківщину і культурне різноманіття країни та суспільства.

Організація подібної мережі тісної взаємодії дозволяє створити таке навчальне середовище, в якому визнається й оцінюється внесок в навчальний процес усіх учасників – викладачів, студентів, адміністрації – у контексті навчального середовища навчального закладу та суспільства. Багато вчених підтримують всебічний (*холістичний*) підхід полікультурної трансформації діяльності навчальних закладів в аспекті формування толерантності – зміни змісту, методів навчання і освітнього середовища.

Прихильники полікультурної освіти в США розглядають процес навчання як співпрацю та взаємодію усіх учасників навчального процесу. Вони стверджують, що не тільки викладачі і студенти є активними учасниками навчального процесу, багато інших людей прямо або опосередковано здійснюють на нього певний вплив. До їх числа входять викладачі на заміні, запрошені особи (видатні вчені, громадські діячі, представники мистецтва), асистенти викладачів, методисти, лаборанти. Спілкування з ними, безперечно, може слугувати джерелом для набуття полікультурного досвіду.

Наголошується також на необхідності встановлювати партнерство між викладачами та адміністрацією у вирішенні питань полікультурної освіти, оскільки полікультурні програми, що підтримуються адміністрацією, мають багато шансів на успіх.

Незважаючи на те, що деякі аспекти полікультурної освіти зазнають критики з боку окремих американських учених, практиків, громадських діячів, основні ідеї полікультурності, які реалізуються в освіті, можуть успішно впроваджуватися в процес підготовки фахівців в інших країнах, зокрема, багатонаціональній Україні.

Список літератури

1. Концепція громадянського виховання. Міністерство освіти і науки України. Інф. зб. Мін. освіти України, 2000. № 22. С. 7–20.
2. Banks J.A., Banks C.A. Multicultural education. Issues and Perspectives. New York: MacMillan, 2003. 173 p.
3. Gollnick D. M., Chinn P. C. Multicultural Education in a Pluralistic Society. 8-th ed. New Jersey: Pearson, 2008. 464 c.
4. Nieto S. Affirming diversity: The sociopolitical context of multicultural education. New York: Longman, 2000. 449 p.
5. Sleeter C. Culture, difference and power. New York: Teachers College Press, 2001. 325 p.
6. Schechter S., Cummins J. Multilingual education in practice: using diversity as a resource. Portsmouth, NH: Heinemann, 2003. 310 p.